

Y. Chernykh

PRINCIPLE OF LAW DOMINATION AS A CONCEPTUALISATION OF LAW OBJECTIVISM AND ITS REJECTION

The article highlights the problem of objectification of law arising in the context of the mostly widespread formally oriented version of the principle of supremacy of law which accentuates the idea of the rule of objective law instead of the rule of judgment-based will of interpreters of law and law enforcement officers. It is emphasized that the ontology of evenhandedness is based on understanding of law as a closed system of non-biased tenors seeking absolute completeness of social norms assigned by the social authority. If worst comes to worst, such a system envisages elimination of possible gaps with the help of tenors found with the help of purely logical methods applied by the system itself. The methodological source of the program of law as a closed system is the idea of mechanical application of standards, which includes evaluations made by interpreters of law and law enforcement officers.

The article demonstrates the methodological genealogy of formal objectification of law going on in various socio-legal concepts, such as legal positivism, conceptual jurisprudence and the historical school of law – all of them being based on the methodology of the so called social physics (17th century) that sought to transfer cognitive tools of mechanics to the field of social sciences.

Methodological opposition to formal objectification of law is presented by society-oriented teachings constituting the school of free law. They erode understanding of law as a self-reliant closed system of objective rules and concepts and permit construction of legal tenors in the process of interpretation and enforcement of law. These theories are accepted in the western doctrine and in case law. But they are not widely presented in the national science, in particular in dynamic and temporal theories of law. In complicated cases they provide the national law enforcement officer with an alternative in search of a decision under the conditions of legal ambiguity.

It is revealed that the principle of supremacy of law determines extremely strict categorical requirements on non-deviation to enforcement of law. The ideal of legal objectivism specified in the principle of supremacy of law as the rule of law, not the rule of the individual, conforms to the popular understanding of the appropriate mechanism of law enforcement. However, it accepts exceptions when it comes to construction or sophistication of a particular legal tenor made by a law enforcement officer. These exceptions need careful handling.

Key words: *rule of law, objective, subjective, law enforcement, conceptual jurisprudence, positive Law, School of Free Law, European legal understanding, dynamic legal understanding, temporal theory of law.*

Стаття надійшла до редакції 30.04.2021 р.

УДК 349.6

О.В. Беспалова

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПІДТРИМАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Статтю присвячено дослідженню теоретичних підходів до визначення понять «екологічна безпека» та «підтримання екологічної безпеки».

З'ясовано, що поняття «підтримання екологічної безпеки» чітко не регламентовано, але поняття «підтримання» використовується по відношенню до різних екологічних станів, природних явищ, механізмів забезпечення державних заходів з охорони навколишнього природного середовища.

Досліджено думки зарубіжних та вітчизняних науковців щодо поняття екологічної безпеки та процесів її забезпечення. З'ясовано, що наявні суперечності щодо тлумачення означених понять існують через значну кількість визначень та класифікацій. Виявлено, що європейські науковці частіше використовують дефініції «environmental safety», «environmental policy» та «environmental law», і все активніше працюють в напрямку запровадження нових методів зменшення антропогенного впливу на довкілля в рамках національних екологічних політик.

Запропоновано розмежування понять «забезпечення екологічної безпеки» та «підтримання екологічної безпеки». Запропоновано надати визначення «забезпечення екологічної безпеки» з юридичної точки зору, є видом діяльності уповноважених органів публічної влади та посадових осіб, направлена на встановлення та регламентацію правових, економічних, політичних, технічних та соціальних заходів по досягненню та підтриманню екологічної безпеки. Запропоновано тлумачення «підтримання екологічної безпеки» як системи реагування, комплексу попереджувальних заходів, направлених на мінімізацію вірогідності настання надзвичайних природних та антропогенних ситуацій (які можуть вивести екосистему зі стану рівноваги), а також корегування прийнятих стратегій екологічної безпеки під виклики сучасності.

Ключові слова: екологічна безпека, забезпечення екологічної безпеки, підтримання екологічної безпеки, екологічна політика, довкілля, наукова думка, дискурс.

DOI 10.34079/2226-3047-2021-12-21-78-89

Постановка проблеми. Попри значну кількість наукових досліджень в екологічній сфері, єдиного розуміння процесів забезпечення та підтримання екологічної безпеки немає. Перш за все, це пов'язано зі специфікою екологічних правовідносин, погіршенням стану світового довкілля, проблеми якого загострюються з кожним роком все більше. А це в свою чергу потребує швидкого реагування як з боку екозахисників, так і з боку, урядів країн, які відповідають не тільки за належну нормативно-правову базу у сфері екології, але й ефективність екологічної діяльності, попередження екологічних катастроф та подолання їхніх наслідків. Наступним чинником, що впливає на вказану ситуацію, є той факт, що час плинний і наукові пошуки знаходяться у постійному русі, проводиться все більше наукових досліджень за різними дотичними темами, як суто теоретико-правових, так і з елементами економічних та соціальних факторів, які диктує сьгодні концепція сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Науковим підґрунтям дослідження стали роботи вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як, І.О. Александров, І.В. Бригадир, М.В. Веденін, Л.О. Ємець, О.С. Заржицький, М.М. Сірант, Г.П. Серов, Є.В. Хлобистов, С.Нarrington, А. Kennedy, Т. Mutongwizo, V. P. Polych, С. Shearing та ін.

Мета дослідження. Метою роботи є дослідити основні підходи до розуміння поняття екологічної безпеки та процесів підтримання екологічної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 16 Конституції України регламентовано «забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України» (Конституція України, 1996), що дає підґрунтя для використання досліджуваного терміну в інших законах та підзаконних нормативно-правових актах.

В законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» термін «підтримання» використано лише 2 рази, у статті 10, де зазначено: «екологічні права громадян забезпечуються проведенням широкомасштабних державних заходів щодо підтримання, відновлення і поліпшення стану навколишнього природного середовища», а також у статті 61, де підтримання використано по відношенню до «загального екологічного балансу та фоновий моніторинг навколишнього середовища» (Закон України ..., 1991).

У Водному кодексі України «підтримання» використовується у статтях 43 (щодо належної якості води), 48 (щодо екологічних витрат у річці), 81 (щодо комплексу заходів по збереженню водності річок і охорони їх забруднення) та 85 (щодо порядку користування землями водного фонду) (Водний Кодекс України, 1995).

У преамбулі та статті 15 закону України «Про природно-заповідний фонд України» поняття «підтримувати» використовується у контексті підтримання загального екологічного балансу та спонтанних природних процесів та явищ (Закон України ..., 1992). Відповідно до пункту 56 Указу Президента України №392/2020 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» екологічна безпека визнається однією з найвищих пріоритетів, тому держава має створити умови для «підтримання екологічної рівноваги» на території України (Указ Президента України..., 2020). Таке формулювання по суті дублює аналогічне положення Конституції та використано в законі України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» (Закон України..., 2019) в Розділі II «Мета, засади, принципи та інструменти державної екологічної політики».

Як можна побачити, на законодавчому рівні поняття «підтримання екологічної безпеки» чітко не регламентовано, але поняття «підтримання» використовується по відношенню до різних екологічних станів, природних явищ, механізмів забезпечення державних заходів з охорони навколишнього природного середовища.

Словник української мови дає наступні визначення поняття «підтримувати» (Білодід, ред. 1975):

- продовжувати що-небудь, не давати припинитися, порушуватися, зникати та інше;

- зберігати, тримати в певному стані, в потрібному вигляді та інше;

Відповідно до Кембриджського словника «maintain», що найбільш наближено за перекладом до «підтримувати», означає також зберегти в існуючому стані або витримати супротив або небезпеку (Cambridge Dictionary, 2021).

Відповідно до Модельного екологічного кодексу для держав-учасниць Співдружності незалежних держав екологічна безпека - система політичних, правових, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на забезпечення гарантій захищеності навколишнього середовища і життєво важливих інтересів людини і громадянина від можливого негативного впливу господарської та іншої діяльності і загроз виникнення надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру в сьогоденні і майбутньому часі (Співдружність незалежних держав, 2007).

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», приділяючи увагу екологічній безпеці в Розділі XI «Заходи щодо забезпечення екологічної безпеки», надає наступне її поняття «екологічна безпека є такий стан

навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей» (Закон України..., 1991).

На думку М.М. Сірант існує три наукові підходи до визначення поняття екологічної безпеки. Перший підхід заснований на розумінні екологічної безпеки як системи заходів, що мають на меті усунення загрози масової загибелі людей через антропогенні зміни стану довкілля на планеті, при яких людина як біологічний вид позбавляється можливості існувати, оскільки не може задовольнити природні фізіологічні та соціальні потреби життєдіяльності за рахунок навколишнього матеріального світу (Сірант, 2021). Цей підхід було сформульовано у другій половині ХХ століття науковцем О.С. Колбасовим.

Згідно другого підходу екологічна безпека визначається як певна система заходів економічного, політичного, організаційного, правового і іншого характеру, спрямована на підтримку якості довкілля, при якому життєво важливі інтереси людини не порушуються, вплив її чинників забезпечує здоров'я людини та плідну життєдіяльність у гармонії з природою, зведена до мінімуму небезпека шкідливого впливу факторів навколишнього природного середовища на здоров'я людини і ймовірність екологічних аварій і катастроф. Зазначений підхід кореспондується з законодавчим визначенням екологічної безпеки [(Сірант, 2021).

Основою третього підходу є тотожність екологічної безпеки з поняттям «охорона навколишнього природного середовища» та визначається як діяльність з охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів, яка відповідає інтересам збереження сприятливого стану навколишнього природного середовища, а також захисту екологічних прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб (Сірант, 2021).

Такі наукові підходи вплинули на удосконалення еколого-правової доктрини про екологічну безпеку, яка розглядається як: самостійне правове явище, що формує мету і завдання екологічного законодавства, визначає основний принцип екологічного права та вказує на самостійний напрям екологічних правовідносин, пов'язаних з охороною життя і здоров'я людини від забрудненого довкілля; штучно введений термін, який по суті прирівнюється до охорони навколишнього природного середовища та раціонального природокористування (Краснова, 2018).

Більш детально до змісту поняття «екологічна безпека» підійшла Ю. А. Краснова, яка виділяє два наукових підходи до розуміння екологічної безпеки: антропоцентричний і біоцентричний. Відповідно до антропоцентричного або гуманістичного підходу тільки безпека людини має значення, а природа визнається цінністю лише в тій мірі, в якій має користь для людини. Біоцентричний підхід вбачається більш перспективним, оскільки в його основі закладено збереження та захист навколишнього природного середовища та його окремих компонентів з метою подальшого гармонійного співіснування людства і природи.

Науковець виокремила декілька напрямків дослідження поняття «екологічна безпека» (Краснова, 2018):

- 1) екологічна безпека як самостійне правове явище у вигляді:
  - а) основного принципу екологічного права;
  - б) окремого виду екологічних правовідносин, пов'язаних з охороною життя і здоров'я людини від забрудненого довкілля;
- 2) заперечення існування окремого правового напрямку регулювання екологічної безпеки.

Маємо відмітити, що Ю.А. Красновою запропоновано класифікацію наукових поглядів до поняття «екологічна безпека»:

1) це різновид або ж складова національної (державної) та транснаціональної (глобальної) безпеки;

2) визначається через причинно-наслідкові характеристики, зокрема, як причини погіршення стану навколишнього природного середовища визначають антропогенну діяльність, як наслідок – техногенні катастрофи, забруднення навколишнього природного середовища внаслідок протиправних дій, а також природні явища – стихійні лиха;

3) характеризується з огляду на зміст її виразу, як:

а) сукупність заходів, способів, що сприяють запобіганню погіршення екологічної обстановки, небезпечної для здоров'я і життя людини, навколишнього середовища та режиму використання природних ресурсів;

б) стан захищеності навколишнього природного середовища, територій, господарських та інших об'єктів, інтересів людини і громадянина, населення та держави від різноманітних загроз, які виникають як наслідок негативних змін компонентів природного середовища в результаті антропогенної діяльності, природних явищ і протиправних дій;

в) певний (оптимальний) стан навколишнього природного середовища, що забезпечує йому і людині сприятливі (нормальні) умови для життєдіяльності та розвитку;

4) визначається, зважаючи на її значення і цінність, у механізмі гарантування та захисту екологічних прав громадян як:

а) кінцева мета та один з головних принципів природокористування та охорони навколишнього природного середовища, у відповідності з яким будь-яка екологічно значима діяльність, а також передбачувані у законодавстві та здійснювані на практиці природоохоронні заходи, повинні оцінюватись із позиції безпеки;

б) стан соціальної та правової захищеності, який здійснюється шляхом встановлення системи засобів забезпечення, регулювання суспільних правовідносин, визначення відповідного правового режиму та відповідальності тощо (Краснова, 2018).

Соціально-економічного змісту екологічна безпека набуває у визначенні К.Г. Гофмана як «ступінь адекватності екологічних умов завданням збереження здоров'я населення і забезпечення тривалого стійкого соціально-економічного розвитку». Аналогічної думки щодо того, що поняття екологічної безпеки повинно включити в себе соціально-економічний аспект в межах концепції сталого розвитку дотримується Александров І.О. (Александров, ред. 2010).

Вчений Є.В. Хлобистов пропонує визначити екологічну безпеку як «певний стан розвитку продуктивних сил і нормативно-правових відносин у суспільстві, який здатний забезпечувати стале відтворення природно-ресурсного потенціалу, сприятливі екологічні умови для життєдіяльності населення» (Хлобистов та Жарова, 2010). При цьому, в тлумачення екологічної безпеки вчений вже включає поняття «забезпечення» та «сталість», що викликає певний дисонанс та неточності. Науковець М.Ф. Реймерс розглядає поняття екологічної безпеки з точки зору декількох взаємопов'язаних аспектів, які також включають поняття забезпечення, однак, використання його в даному контексті та взаємозв'язку вбачається більш доречним, а саме:

1) забезпечення гарантії запобігання екологічно значимим катастрофам і аваріям унаслідок сукупності дій, станів і процесів, які прямо або опосередковано не призводять до цих подій;

2) ступінь відповідності наявних або прогнозованих екологічних умов завданням збереження здоров'я населення і забезпечення тривалого й стабільного соціально-економічного розвитку;

3) комплекс станів, явищ і дій, які забезпечують екологічний баланс на Землі й у будь-яких її регіонах на рівні, до якого фізично, економічно, технологічно й політично готове людство (Варламова, 2017).

На думку І.С. Варламової екологічну безпеку слід розглядати через вплив на соціально-економічну складову, тобто на основі «збалансування між цілями розвитку соціально-економічної системи та негативними наслідками від її дії на довкілля з урахуванням впливу дестабілізуючих факторів захищеності від негативного екологічного впливу з урахуванням досягнення економічних цілей соціально-економічної системи» (Варламова, 2017).

Науковці М.А. Хвесик, А.В. Степаненко, Г.О. Обиход у спільній монографії «Екологічна і природно-техногенна безпека України в регіональному вимірі» (Хвесик, ред. 2014) пропонують наступне визначення поняття екологічної безпеки: «екологічна безпека – це здатність системи «довкілля – соціум – економіка» зберігати рівновагу і збалансованість на основі динамічного відновлення і самовдосконалення, протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам і викликам та забезпечувати прийнятні рівні ризику життєдіяльності населення і стійкості соціально-економічного розвитку, а також відтворення природного і соціально-економічного потенціалу. Екологічна безпека розуміється як якісна характеристика системи, при якій відсутня загроза нанесення збитку природному середовищу і здоров'ю населення, нормальному розвитку соціально-економічних процесів, як прийнятний соціально-економічний рівень захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства, держави, світової спільноти від загроз і негативних змін (деградації) навколишнього середовища антропогенного і стихійного характеру».

Акумулюючи думки науковців можна визначити, що екологічна безпека як термін має в собі певне коло проблем, які можна умовно поділити на наступні категорії:

1. Погіршення стану довкілля з природних причин, які можуть поставити та/або ставлять під загрозу безпеку людини та природи на локальному, регіональному та міжнародному рівнях.

2. Антропогенний вплив на навколишнє природне середовище та людину в ньому, що ставить під загрозу існування природи та людини.

3. Незахищеність окремих категорій людей (від проживаючих на певній території до всезагального масштабу) від змін довкілля (неважливо з яких причин), які ставлять під загрозу їхнє життя та здоров'я.

У роботах зарубіжних вчених екологічна безпека стала предметом дослідження за часи «холодної війни» і поступово включалась до предмету національної безпеки. З цієї підстави науковці поділились на умовні два табори: ті, що намагались включити невійськові загрози в дискурс безпеки, але тільки в тій частині, коли ці загрози підривають безпеку держави; і ті, що включали невійськові загрози у дискурс безпеки не тільки з точки зору безпеки держави, але й окремих суб'єктів – громадян. На теренах світової науки існує дві концепції екологічної безпеки – об'єктивістська (реалістична) та інтерсуб'єктивна (конструктивістська) (Floyd and Matthew, 2013). Перша концепція по суті заперечує той факт, що для безпеки існує щось більше, ніж безпека держави від насильства (Floyd and Matthew, 2013). Д. Додні пише, що деградація природного середовища, від якої залежить благоустрій людини – це проблема, яка має перспективне значення для суспільства у всьому світі, але ця проблема має незначний взаємозв'язок з національною безпекою в контексті насильницьких конфліктів. Тобто,

автор зазначає, що явище безпеки від загрози насильства та безпеки від загроз навколишньому середовищу не можна підводити під загальне поняття безпеки, оскільки вони надто різняться за змістом та наслідками (Floyd and Matthew, 2013). Науковець стверджує, що включення екологічних загроз до національної безпеки не стане кроком вперед щодо пошуків вирішення екологічних проблем, а навпаки, може стати контрпродуктивним процесом для цілей екологів (Floyd and Matthew, 2013). Д. Додні наголошує на тому, що основна частина екологічних проблем буде мати незначний вплив на національну безпеку держав, які потерпають від цих проблем (Floyd and Matthew, 2013).

Концепція конструктивістів відображена, зокрема, у роботах де Вільде (Floyd and Matthew, 2013), який зазначає, що екологічна безпека є загальним поняттям для широкого кола питань, і причиною дослідження її є той факт, що людська цивілізація включає в себе маніпулювання природою, яка в деяких сферах досягла руйнівних пропорцій. Кінцевим наслідком недотримання екологічної безпеки є ризик втратити досягнутий рівень цивілізації та повернутись до соціального варварства, при тому, що люди сьогодні здатні попередити це (Floyd and Matthew, 2013). Школа конструктивістів розглядає безпеку людини та безпеку довкілля через концептуальну лінзу, крізь яку безпека не розглядається як те, що може бути об'єктивно визначено, а як соціальну категорію, яка виникає з політичної практики та визначається нею (Floyd and Matthew, 2013).

Екологічна безпека визначається не як власне загроза Землі, а скоріш, мова йде про підтримання локальної та планетарної біосфери, як основної системи, від якої залежать всі види діяльності людини. За твердженням Д.Додні безпека людини та безпека довкілля в кращому випадку, утопічні, в гіршому – шкодять глобальній справедливості, збільшуючи кількість конфліктів (Floyd and Matthew, 2013). Д. Піраджс стверджує, що природним наступником екологічної безпеки є безпека людини (Floyd and Matthew, 2013).

З огляду на зазначене поняття стану екологічної безпеки можна представити наступним чином: як досягнення такого рівня збалансованого існування довкілля та людини, при якому рівень антропогенного впливу на довкілля не перевищує її здатність до відновлення.

В роботах вітчизняних науковців з досліджуваної тематики неодноразово зустрічається формулювання «підтримання екологічної безпеки», «підтримання екобезпечного стану», «підтримання стану екологічної безпеки». Ковалевська Ю.С. предметом своєї наукової роботи «Державне управління процесами забезпечення екологічної безпеки» визначила «теоретичні та практичні засади державного управління процесами досягнення та підтримання умов екологічно-безпечного розвитку країни». За результатами наукових пошуків дослідниця дійшла висновку, що досягнення та «підтримання стану екологічної безпеки» ще не набуло самостійного статусу та вирішується в рамках забезпечення національної безпеки, що обумовлено як недосконалістю нормативно-правової бази, так і практикою, що склалась на рівні державного управління та в науці (Ковалевська, 2009).

У колективній монографії «Екологічна безпека держави: державно-управлінський вимір» автори використовують формулювання «досягнення та підтримання екобезпечного стану в країні», від якого залежить успішність функціонування механізмів забезпечення екологічної безпеки. Серед пріоритетних напрямків державної екологічної політики науковці визначають збереження та підтримання цілісності природних систем та «життєзабезпечуючих функцій щодо сталого розвитку суспільства, підвищення якості життя, поліпшення здоров'я населення та

демографічної ситуації, забезпечення екологічної безпеки країни». З огляду на зарубіжний досвід найважливішою умовою «підтримання необхідної якості навколишнього середовища» дослідники вбачають дієву реалізацію механізмів державної екологічної політики (Андронов, Домбровська, Ковальчук та Крюков, 2016).

Науковець А.Е. Омаров (Омаров, 2019) звертає увагу на те, що підхід до стану екологічної безпеки повинен мати комплексний характер, і забезпечення екологічної безпеки можна вирішити шляхом запровадження механізмів з «досягнення та підтримання екобезпечного стану», а також, «підтримання у безпечному для життя й здоров'я людей стані навколишнього природного середовища».

Сірант М.М. у дисертації «Адміністративно-правова характеристика діяльності органів публічної влади щодо забезпечення екологічної безпеки в умовах глобалізаційних викликів» вказує, що «забезпечення та підтримання сприятливого стану навколишнього середовища» є предметом низки законодавчих актів України та країн Європейського Союзу. Відповідно до запропонованої автором Концепції реформування механізму адміністративно-правового регулювання суспільних відносин у сфері забезпечення екологічної безпеки серед заходів загального характеру реформування вказаної сфери зазначено «досягнення та підтримання адміністративно-правовими засобами необхідного рівня екологічної безпеки, охорони навколишнього природного середовища...» (Сірант, 2021).

Підтримання екологічної безпеки використовується в роботах науковців як в рамках процесів забезпечення екологічної безпеки, так і самостійно. Однак визначення «підтримання екологічної безпеки» у наукових доробках вітчизняних вчених не надано. Вважаємо, що не позбавлено сенсу розгляд та дослідження поняття підтримання екологічної безпеки в рамках процесів забезпечення екологічної безпеки держави.

Забезпечення екологічної безпеки визнається одним із завдань регулювання екологічних правовідносин, є одним із важливих напрямів державних цільових, міждержавних, місцевих програм та предметом систематичних комплексних наукових досліджень (Закон України..., 1991). Основну роль у забезпеченні екологічної безпеки відіграють правові заходи, спрямовані на попередження погіршення стану довкілля, усунення таких загроз, як природні лиха, техногенні аварії та катастрофи, ліквідацію їх шкідливих наслідків, локалізацію джерел небезпеки (Інститут законодавства Верховної Ради України, 2015). Забезпечення екологічної безпеки визначається як одна з форм екологічної діяльності, яка представляє собою досягнення та підтримку такої якості навколишнього природного середовища, при якому вплив її факторів забезпечує здоров'я людини та її життєдіяльність в гармонії з природою (Омаров, 2019; Інститут законодавства Верховної Ради України, 2015).

Відповідно до Модельного екологічного кодексу для держав-учасниць Співдружності незалежних держав забезпечення екологічної безпеки це система заходів з попередження виникнення та розвитку екологічно небезпечних ситуацій та ліквідація їхніх наслідків, в тому числі віддалених (у часі) (Співдружність незалежних держав, 2007). Сутність адміністративно-правового забезпечення як процесу передбачає здійснення державою за допомогою спеціального механізму упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорону, реалізацію і розвиток (Дручек, 2013).

Висновки. Підсумовуючи аналіз визначень забезпечення та підтримання екологічної безпеки, варто зазначити, що забезпечення екологічної безпеки з юридичної точки зору, є видом діяльності уповноважених органів публічної влади та посадових осіб, направлена на встановлення та регламентацію правових, економічних, політичних, технічних та соціальних заходів по досягненню та підтриманню

екологічної безпеки. Тобто, це фактично тільки регламентація без практичної складової реалізації регламентованих норм.

А власне виконання вказаних норм на практиці та реальні дії, направлені на попередження погіршення екологічної ситуації на локальному, регіональному та глобальному рівнях є підтриманням екологічної безпеки.

Пропонуємо надати визначення підтриманню екологічної безпеки як системі реагування, комплексу попереджувальних заходів, направлених на мінімізацію вірогідності настання надзвичайних природних та антропогенних ситуацій (які можуть вивести екосистему зі стану рівноваги), а також корегування прийнятих стратегій екологічної безпеки під виклики сучасності.

Бібліографічний список

- Александров, І.О., ред. 2010. *Стратегія сталого розвитку регіону*. Донецьк: Інститут економіки промисловості НАН України.
- Андронов, В.А., Домбровська, С.М., Ковальчук, В.Г. та Крюков, О.І., 2016. *Екологічна безпека держави: державно-управлінський вимір*. Харків: Національний Університет Цивільного Захисту.
- Білодід, І.К., ред. 1975. *Словник української мови: в 11 т.* Київ: Наук. думка, Т.6, с.516.
- Варламова, І.С., 2017. Теоретичні підходи до визначення поняття «екологічна безпека». *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*, 23(3), с.161-164.
- Водний Кодекс України, 1995. *Верховна Рада України*. [онлайн] Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>> [Дата звернення 30 квітня 2021].
- Дручек, О.М., 2013. Поняття адміністративно-правового забезпечення прав, свобод та інтересів дитини органами внутрішніх справ України. *Форум права*, [онлайн] 2, с.123-128. Доступно: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2013_2_22> [Дата звернення 30 квітня 2021].
- Закон України Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року, 2019. *Верховна Рада України*. [онлайн] Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>> [Дата звернення 30 квітня 2021].
- Закон України Про охорону навколишнього природного середовища, 1991. *Верховна Рада України*. [онлайн] Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>> [Дата звернення 30 квітня 2021].
- Закон України Про природно-заповідний фонд України, 1992. *Верховна Рада України*. [онлайн] Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>> [Дата звернення 30 квітня 2021].
- Інститут законодавства Верховної Ради України, 2015. Удосконалення законодавства України з питань екологічної безпеки. *Комітет Верховної Ради України з питань екологічної політики та природокористування*, [онлайн] 18 грудня. Доступно: <<http://komekolog.rada.gov.ua/print/73679.html%2024>> [Дата звернення 30 квітня 2021].
- Ковалевська, Ю.С., 2009. *Державне управління процесами забезпечення екологічної безпеки в Україні*. Кандидат наук. Автореферат. Донецький державний університет управління.
- Конституція України, 1996. *Верховна Рада України*. [онлайн] Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>> [Дата звернення 30 квітня 2021].

- Краснова, Ю.А., 2018. *Право екологічної безпеки в Україні*. Доктор наук. Автореферат. Інститут економіко-правових досліджень НАН України. Київ.
- Омаров, А.Е., 2019. *Механізми формування та реалізації державної політики екологічної безпеки України*. Доктор наук. Дисертація. Національний університет цивільного захисту України. Харків.
- Сірант, М.М., 2021. *Адміністративно-правова характеристика діяльності органів публічної влади щодо забезпечення екологічної безпеки в умовах глобалізаційних викликів*. Доктор наук. Дисертація. Національний університет «Львівська політехніка».
- Співдружність незалежних держав, 2007. Модельний екологічний кодекс для держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав. *Верховна Рада України*. [онлайн] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_191#Text> [Дата звернення 30 квітня 2021].
- Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року "Про Стратегію національної безпеки України", 2020. *Верховна Рада України*. [онлайн] Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>> [Дата звернення 30 квітня 2021].
- Хвесик, М.А., ред. 2014. *Екологічна і природно-техногенна безпека України в регіональному вимірі*. Київ: Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України.
- Хлобистов, Є.В. та Жарова, Л.В., 2010. Екологічна безпека просторового розвитку продуктивних сил України. *Механізм регулювання економіки*, 3(2), с.181-188.
- Cambridge Dictionary*, 2021. [online] Available at: <<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/maintain>> [Accessed 30 April 2021].
- Floyd, R. and Matthew, R.A., 2013. *Environmental Security: Approaches and issues*. Abingdon: Routledge.

References

- Aleksandrov, I.O., ed. 2010. *Stratehiia staloho rozvytku rehionu [Strategy of sustainable development of the region]*. Donetsk: Institute of Industrial Economics. (in Ukrainian).
- Andronov, V.A., Dombrovska, S.M., Kovalchuk, V.H. and Kriukov, O.I., 2016. *Ekolohichna bezpeka derzhavy: derzhavno-upravlinskyi vymir [Ecological security of the state: state-administrative dimension]*. Kharkiv: National University of Civil Defence of Ukraine. (in Ukrainian).
- Bilodid, I.K., ed., 1975. *Slovnyk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language]*: in 11 vol. Kyiv: Nauk. dumka, Vol.6, p.516. (in Ukrainian).
- Cambridge Dictionary*, 2021 [online] Available at: <<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/maintain>> [Accessed 30 April 2021].
- Commonwealth of Independent States Model, 2007. Modelnyi ekolohichnyi kodeks dlia derzhav-uchasnyts Spivdruzhnosti Nezaleznykh Derzhav [Environmental Code for the Member States of the Commonwealth of Independent States], 2007. *Verkhovna Rada of Ukraine*. [online] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_191#Text> [Accessed 30 April 2021]. (in Ukrainian).
- Druchek, O.M., 2013. Poniattia administratyvno-pravovoho zabezpechennia prav, svobod ta interesiv dytyny orhanamy vnutrishnykh sprav Ukrainy [The Concept of administrative and legal support of the rights, freedoms and interests of the child by the bodies of

- internal affairs of Ukraine]. *Forum prava*, [online] 2, pp.123–128. Available: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2013_2_22> [Accessed 30 April 2021]. (in Ukrainian).
- Floyd, R. and Matthew, R.A., 2013. *Environmental Security: Approaches and issues*. Abingdon: Routledge.
- Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine, 2015. Udoskonalennia zakonodavstva Ukrainy z pytan ekolohichnoi bezpeky [Improving the legislation of Ukraine on environmental safety]. *Committee of the Verkhovna Rada of Ukraine on Environmental Policy and Nature Management*, [online] 18 December. Available at: <<http://komekolog.rada.gov.ua/print/73679.html%2024>> [Accessed 30 April 2021]. (in Ukrainian).
- Khlobystov, Ye.V. and Zharova, L.V., 2010. Ekolohichna bezpeka prostorovoho rozvytku produktyvnykh syl Ukrainy [Ecological security of spatial development of productive forces of Ukraine]. *The International Scientific Journal «Mechanism of Economic Regulation»*, 3(2), pp.181-188. (in Ukrainian).
- Khvesyuk, M.A., 2014. *Ekolohichna i pryrodno-tekhnohenna bezpeka Ukrainy v rehionalnomu vymiri* [Ecological and natural-technogenic security of Ukraine in the regional dimension]. Kyiv: Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine. (in Ukrainian).
- Konstytutsiia Ukrainy [The Constitution of Ukraine], 1996. *Verkhovna Rada of Ukraine*. [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>> [Accessed 30 April 2021]. (in Ukrainian).
- Kovalevska, Yu.S., 2009. *Derzhavne upravlinnia protsesamy zabezpechennia ekolohichnoi bezpeky v Ukraini* [State management of the processes of provision of ecological security in Ukraine]. Ph.D. Abstract. Donetsk State University of Management. (in Ukrainian).
- Krasnova, Yu.A., 2018. *Pravo ekolohichnoi bezpeky v Ukraini* [The environmental safety law in Ukraine]. Ph.D. Abstract. The Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv. (in Ukrainian).
- Omarov, A.E., 2019. *Mekhanizmy formuvannia ta realizatsii derzhavnoi polityky ekolohichnoi bezpeky Ukrainy* [Mechanisms of forming and implementing state policy of ecological safety of Ukraine]. Ph.D. Dissertation. National University of Civil Defence of Ukraine. Kharkiv. (in Ukrainian).
- Sirant, M.M., 2021. *Administrativno-pravova kharakterystyka diialnosti orhaniv publichnoi vlady shchodo zabezpechennia ekolohichnoi bezpeky v umovakh hlobalizatsiinykh vyklykiv* [Administrative and Legal characteristics of public authorities to ensure environmental safety in the face of globalization challenges]. Ph.D. Dissertation. Lviv Polytechnic National University. (in Ukrainian).
- Ukaz Prezytenta Ukrainy Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 14 veresnia 2020 roku "Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy" [Decree of the President of Ukraine on the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated 14.09. 2020 "National Security Strategy of Ukraine"], 2020. *Verkhovna Rada of Ukraine*. [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>> [Accessed 30 April 2021]. (in Ukrainian).
- Varlamova, I.S., 2017. Teoretychni pidkhody do vyznachennia poniattia «ekolohichna bezpeka» [Theoretical approaches to the definition of «environmental safety»]. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Economic Sciences Series*, 23(2), pp.161-164. (in Ukrainian).

- Vodnyi Kodeks Ukrainy [Water Code of Ukraine], 1995 *Verkhovna Rada of Ukraine*. [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>> [Accessed 30 April 2021]. (in Ukrainian).
- Zakon Ukrainy Pro okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha [The law of Ukraine On environmental protection], 1991. *Verkhovna Rada of Ukraine*. [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>> [Accessed 30 April 2021]. (in Ukrainian).
- Zakon Ukrainy Pro osnovni zasady (strategiiu) derzhavnoi ekolohichnoi polityky Ukrainy na period do 2030 roku [The law of Ukraine On the basic principles (strategy) of the state environmental policy of Ukraine for the period up to 2030], 2019. *Verkhovna Rada of Ukraine*. [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>> [Accessed 30 April 2021]. (in Ukrainian).
- Zakon Ukrainy Pro pryrodno-zapovidnyi fond Ukrainy [The law of Ukraine On the nature reserve fund of Ukraine], 1992. *Verkhovna Rada of Ukraine*. [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>> [Accessed 30 April 2021]. (in Ukrainian).

O. Bespalova

THEORETICAL APPROACHES TO THE DEFINITION OF THE CONCEPT OF ENVIRONMENTAL SAFETY

The article is devoted to the study of theoretical approaches to the definition of «environmental safety» and «maintenance of environmental safety».

It was found that the concept of «maintenance of environmental safety» is not clearly regulated, but the concept of «maintenance» is used in relation to various environmental conditions, natural phenomena, mechanisms for ensuring state measures to protect the environment.

The opinions of foreign and domestic scientists on the concept of environmental safety and processes of its provision are studied. It is found out that the existing contradictions regarding the interpretation of these concepts exist due to a significant number of definitions and classifications. It is revealed that European scientists are more likely to use the definitions of «environmental safety», «environmental policy» and «environmental law», and are increasingly working towards the introduction of new methods to reduce anthropogenic impact on the environment within the framework of national environmental policies.

The distinction between the concepts of «environmental safety» and «environmental safety» is proposed. It is proposed to provide a definition of «environmental safety» from a legal point of view, as a type of activity of authorized public authorities and officials, aimed at establishing and regulating legal, economic, political, technical and social measures to achieve and maintain environmental safety. The interpretation of "maintaining environmental safety" as a response system, a set of preventive measures aimed at minimizing the likelihood of natural and anthropogenic emergencies (which can bring the ecosystem out of balance), as well as adjusting the adopted environmental safety strategies to meet the challenges of our time, is proposed.

Key words: *ecological safety, ensuring ecological safety, maintenance of ecological safety, ecological policy, environment, scientific thought, discourse.*

Стаття надійшла до редакції 05.05.2021 р.